

Bidrag til Sædernes Historie i ældre Tid.

Ved **Holger Fr. Rørdam.**

Efterfølgende hidtil utrykte Stykker, som jeg fra Tid til anden lejlighedsvis er stødt paa, forekomme mig mærkelige nok til at opbevares som Bidrag til Livets og Sædernes Historie i det 16de og 17de Aarhundrede.

1.

Præsten Laurits Ribers Klage over Admiral Theus Pryss, 1546.

Blandt Manglerne ved Fortidens Kirketugt er det jevnlig fremhævet, at medens de smaa Syndere maatte undgælde, var det vanskeligt at faa Tugten øvet mod rige og højtstaaende Folk, hvad enten Præsterne nu frygtede for at lægge sig ud med saadanne, eller vedkommende Synder ved sine mægtige Forbindelser forstod at unddrage sig Kirkens Tugt. Efterfølgende Stykker vise dog, at der i Tiden nærmest efter Reformationen var Præster, der havde Mod til at udsætte sig for de Ubehageligheder, som en samvittighedsfuld Øvelse af Kirketugten saa let forvoldte, og at Regjeringen var villig til at støtte saadanne Mænd. Sagen gjaldt den kongelige Admiral Theus Pryss, der levede et forargeligt Levned, og Præsten, der paatalte Forargelsen, var Hr. Laurits Nielsen Riber, da Sognepræst ved S. Nicolai Kirke i Kjøbenhavn, siden Biskop i Vendelbo Stift.

Høyborne Første, Kongelig Maiestath, myn aller keriste naadigste Herre. Werdis eders Kongl. May^{tt} ath forstaa myn retferdelig Klagemaall, som Jeg paa mith Embedis wegne wyll fframsette for eders Kongl. May^{tt} wdy all wnderdanighedt.

Jeg er skickidt wuerdige en Sogne Prest ath were wdiij St. Nicolaj Sogenn wdy edirs Kongl. May^{tt}s købstedt her tiill Københaffn, oc for thet hør en Sogneprest och Siele Sørgir tiill, icke alleniste ath lere syne faar deth salige Gudtz ordt, men och saa ath straffe allmyndeliigh och besynderliigh dem, som føre deris leffnidt de andre Christene tiill fforargelsze och icke bliffue straffidt aff werdslig øffuerighedt, haffuer ieg och saa effter myn fattiigh Forstandt komen mange aff dem tiill den rette wey igien, dess were Gudt loffuidt. Nu er her, myn allerkeriste naadigste Herre, nogen forherdede wdy deris søndige laster emodt deth sette Gudtz budt, och staa mig fattige Mandt wnder Øgen, naar ieg wnderuiszer dem, och kaste mig strax Edirs Kongl. May^{tt}s Omerall Teyess Prusz for Neszen; oc bede, adt ieg skall saa well sette hannom tiill rette som dem, ath hand wyll affstaa aff deth wbequemme leffnidt, han før mod det siette budord, och miene the, ath iegh staackir Fluerne och lader Biierne fare. Men iegh wyll lade det tiill Gudt och tiill edirs Kongl. May^{tt}s Predicant Doctorem Nicolaum¹⁾, tiill edirs Nadis Høffuidtz mandt Pedir Gaaske, och tiill andre flere, huad iegh haffuir handlidt och saa medt hannom, huad liffs fare ieg gaar daglige wdy, for iegh haffuer Christeliigh paa mith Embedis wegne wnderuiist hannom, och han dog ligeuell skøder huerken Gud eller Mennisken, saa ath andre hans liige stole paa hans Haarnackithedt och forargis der wdaff, ath ieg icke hellir kand kome tiill wey medt dem. Derfor bedir Jegh, eders Kongl. Maii^{tt} wyll werdis tiill ath dele edirs Kongl. Høymectighedtz gode Raadt med mig fattig Mandt, ath samme Teyes Prysz icke saa lenger

¹⁾ Nicolaus Krage (se Ny kirkehist. Saml. IV, 45 flg.).

skall ligge wdy saadant eth leffnidt, myt Embede tiill møde, och de fattige Christne tiill Forargelse, hannom sielff oc Eders Naadis riige tiill Gudtz Heffn och straff. Jeg wyd icke anden Tacksygelse ath giøre edirs Kongl. May^{ts} wdij all ydmighedt, end myn fattige Christen Bøn, huilken iegh aldrig wyll spare for Eders May^{ts} Person, Regementh, all løcke och wellfarth tiill liiff och siell, som ieg diss plictiiger. Men den almectigste Gudt, som wyll, ath sønd och last skall straffis, will were Eders Kongl. May^{ts} Løn tiill euigtiidt, hannom och saa Eders Kongl. May^{ts} befalendis tiill euigtiidt. Amen. Screffuidt wdy Eders Naadis Købstedt Københaffn, Onsdagen nest Reminiscere, 1546.

Eders Kongl. May^{ts} Høymectigheds
ydmige och wnderdanighe Tienere
Laffritz Riiber.

Udskrift til Kong Christian III.

I Anledning af denne Klage udgik der følgende Kongebrev til Statholderen paa Kjøbenhavns Slot:

Christian mett Gudtz naade Danmarckis, Norgis, Vendis oc Gottis Konning etc.

Wor synnerlige Gunst tiilforrn. Wiider, at huad Sogne Presten tiill Sancti Nicolai Sogen wtj wor Staed Kiøpnehaffuen Her Lauritz Ribber om wor Tiener Theus Prysses Skiørleffnedt, som hand schall ligge wti, seg fordristendis paa wor Tieneste, andre tiill ett wntt Exempell, nu haffuer screffuitt oss tiill, haffue I ydermere att forffare wtj thenne hans schriffuelse, handtt oss ther om tiilschreffuitt haffuer, oc wij ether nu tiilskiicke indlugtt wtj thette wortt Breff, wiidere all Leyligheden ther om att forffare. Thii bede wij ether oc begeere, attj wnderuiszer oc tiilholder samme wor Tiener Theus Prytzs, att hand enthen forlader same quinne, som hand saa hoes seg haffuer, eller och obenbare lader seg wye och giffue wed henne wtj etth gott erliggt egteschaff, och icke saa obenbarligen leffuer mett henne wtj sadantt werliggt och wchristeliggt skiørleffnedtt, som hand her tiill giortt haffuer, eller oc att hand forseer seg oc drager mett

henne aff Landet, oc ey fordrister seg paa wor Tieneste, her wnder att føre saadant leffnedt, andre tiill wnde Exemple. Her met sker oss tiill willie, oc forlade oss ther wisseligen tiill. Beffalendis ether Gud. Schreffuitt paa wor Gaard wij Aarhus tiisdagen nest ephther Søndagen Letare, Aar. Mdxlvj.

Wnder wortt Siignette.

Udskrift: Oss elskelige Her Eske Bilde Riidder, wor Mandtt, Raad oc Staedholder paa wortt Slott Kiøpnehaffuen.

Originalerne i Danske Saml. i Geh.-Ark.

Videre Oplysninger i Sagen fattes; kun dette er bekjendt, at Theus Pryss ogsaa senere var i en anset Stilling og 1548 af Kongen modtog Forlening paa en Gaard i Vigitslev (Vierslev i Nærheden af Kjøbenhavn¹), men om han har giftet sig med sit Bolskab, maa vi lade henstaa uafgjort.

2.

Brev fra Biskop Hans Gaas's Hustru til Fru Birgitte Gøye, 1559.

Man skal maaske søge længe, inden man finder et stærkere Bevis paa den Sædernes Raahed, der i det 16de Aarhundrede jevnlig fremtraadte endog i de højeste Stænder, end det nærværende Brev indeholder. Biskop Hans Gaas i Trondhjem, af Fødsel en fynsk Adelsmand, var anden Gang gift med Fru Benedicte Mortensdatter, der ogsaa var af Adel, men uvist af hvilken Slægt; dog maa hun vel ikke have hørt til de ringeste Slægter, siden Rigshofmester Mogens Gøyes Datter, Herluf Trolles berømte Hustru Birgitte Gøye, var hendes Frænke²), og dog maatte baade hun og hendes lide en saa ærekrænkende Behandling af Evert Bild til Ravnholt, Lensmand i Trondhjem, og hans stolte Frue, Viveke

¹) Danske Mag. 3 R. II, 79. 97.

²) Efter Biskop Hans Gaas's Død forlenedes Fru Benedicte Mortensdatter 30 Juli 1579 med Storeheddinge Kongetiende (Sjæl. Registre Nr. 12 Fol. 44). Hun levede endnu 1589 og boede i Roskilde, da hun i dette Aar bar en Datter af Jakob Vind til Grundet til Daaben (Danske Mag. III, 222).

Podebusk, at man maa forundre sig derover. Ventelig har Lensmandens Frues Forbitrelse over, at Biskoppens Hustru i nogen Maade vilde anses for hendes Lige, været en medvirkende Grund til den Adfærd, som hun viste mod hende. Men Hovedgrunden var rimeligvis den Misfornøjelse, som Biskop Hans Gaas havde ytret over Evert Bilds tyranniske og vilkaarlige Embedsførelse¹). Brevet meddeles her med vor Tids Retskrivning, da Fru Benedictes er saa barbarisk, at den for de fleste Læsere i høj Grad vilde vanskeliggjøre Forstaaelsen af Brevet.

Min ganske ydmygelige og kjærlige Hilsen nu og altid forsendt med Vorherre. Min kjære Frænke, takker jeg eder ydmygeligen og gjerne for alt det gode, som I haver gjort mig. Den almægtigste Gud være eders Løn, for det er aldrig i min Magt til at fortjene; men da skal Gud være mit Vidne, at jeg gjerne alle mine Dage vil findes eder taknemmelig med al Del, jeg kan tænke eder kan være til Vilje og Tjeneste, som jeg er eder pligtig. Min kjære Frænke, giver jeg eder venlig tilkjende, at vi kom hid til Trondhjem tre Uger efter Paaske, og kan jeg aldrig fuld skrive eder til, saa møjsommelig en Rejse det var os baade med Vand og Is. Dog hjalp Gud os saa, vi kom vel frem med Helbreden. Gud være lovet! Min kjære Frænke, jeg kan aldrig fuld skrive eder til, hvor mig haver længtes efter eder, siden jeg kom fra eder. Den almægtigste Gud lade mig faa gode Tidender baade fra Herluf og eder, at I maatte baade leve og lide vel. Er det baade min Husbonde og mig en stor Glæde, og vi ville baade bede, Gud skal bevare baade Herluf og eder i Guds frygt længe at leve, og fattige til Gode og Gavn herefter, som I have været hertil. Herre Gud bevare eder altid, Amen.

Min kjære Frænke, giver jeg eder og kjærlig tilkjende, at mig lider vel i mit eget Hus, og er han²) mig og selv

¹) Jfr. Danske Mag. VI, 326—30.

²) D. e. hendes Husbonde, M. Hans Gaas.

god end hertil. Gud unde mig, at han maa ogsaa blive med mig, da kan jeg ikke fuld takke Gud, og vil jeg gjerne tage vare, at jeg ikke vil gjøre det hannem kan være til Fortørnelse hverken mod hannem eller hans Børn i nogen Maade. Og haver han og gode Børn, Gud være lovet. Men hvad mig haver ellers vederfare, der mig haver været til Bedrøvelse, haver jeg skrevet og lagdt (»læfft») i dette Brev, og beder eder saa gjerne, min kjære Frænke, at I vilde læse det. Men det er det ringeste, som den gode Mand Evert gjør min Husbonde. Gud give, at hans Lejlighed saa begav sig, at han var saa nær Retten, at han kunde beklage sin Sag, da haver jeg ingen Tvivl paa Gud, at hannem vederfores saa meget, som Ret var. Gud give, det kunde være Gud behageligt, og hans Herre og Konge til Vilje. Og var en anden i Danmark, da var det baade mig og hans Børn til Gode. Gud forbyde, jeg skulde leve, det hans Hoved (»houe») kom noget ad, da maatte jeg sidde der med al Hjærtessorrig, og hans Børn med.

Min kjære Frænke! Det Brev, som I fik mig, det jeg skulde faa Fru Viveke, som I havde skrevet hende til, det hun vilde være mig god for eders Skyld, saa være Gud eders Løn: der jeg kom til Trondhjem, da gik jeg strax om anden Dagen og bar Fru Viveke samme Brev og fik hende det selv og sagde hende mange gode Nætter paa eders Vegne, som I befol mig. Men hun tog Brevet og læste det; men hun svarede mig hverken ondt eller godt. Men da gik jeg hen og satte mig paa Bænken. Intet talte hun til mig, ikke turde jeg heller tale til hende. Saa gik jeg hjem igjen med det snarest. Jeg formoder, jeg var hende ikke velkommen. En anden Søndag derefter sendte Evert en af sine Svende til mig i Kirken, om jeg vilde gaa til hannem og faa mig Mad med hannem. Da svarede jeg Svenden, at gik min Husbonde, da vilde jeg og gjerne gaa. Da sagde Svenden for mig, det han¹⁾ undskyldte sig og kunde

¹⁾ D. e. Mester Hans Gaas.

ikke komme paa den Tid. Saa bad jeg og Svenden sige baade Evert og Fru Viveke saa megen Tak. Jeg vilde da gaa til hende efter Middag. Saa gik jeg hjem og sagde min Husbonde, det jeg havde lovet Fru Viveke, at jeg skulde gaa til hende om Eftermiddag; saa svarede han mig, at det var bedst jeg gik, mens jeg havde lovet det. Om Eftermiddag gik jeg paa Bispegaarden til Fru Viveke og tog min Husbondes Datter med mig. Saa kom jeg gaaendes derind; da sad Evert og Fru Viveke med alle deres Gjæster ved Bordet. Saa bad de mig sidde. Saa satte jeg mig paa Bænken; men Gud veed det, hvor de toge mod mig. Men dog sad jeg der en Time eller to, saa stod jeg op og vilde gaa hjem. Da sagde Evert, at jeg skulde sidde, jeg var nu her i Landet og ikke i Danmark; jeg skulde nu være, hvor han vilde have mig, og med mange bespottelige Ord, som han da gav mig; men jeg vilde dog ikke sidde der længere. Saa stod jeg op og bød hannem Godnat. Men han blev svarlig vred paa mig, og sagde, jeg skulde sidde i tusind Djævles Navn. Men jeg sagde, jeg vilde ikke bie længer. Saa skød han mig fra sig og ud paa Gulvet, og bad mig gaa for saa mange tusende Djævla, og dem vilde han befale baade mig og min Biskop; og bandte mig og gav mig mange bespottelige Ord. Mens han saa bandede og regjerede, da gik jeg til Fru Viveke og bød hende Godnat, og undskyldte mig og, at det gjorde mig ondt, at jeg skulde komme der hannem og hende til Fortørnelse. Da svarede hun intet andet, end hun mente, at jeg var ikke bedre, end han maatte tale til mig og være, hvor han vilde have mig. Mens jeg saa stod og talte med hende, da slog han den ene Sølvkande efter den anden ud paa Gulvet til min Husbondes Datter. Hun stod paa Gulvet, det alt det, der var i Kanderne, kom paa hendes Hoved og Klæder. Men jeg gik ud sorgfuld, som jeg vel maatte. Men alt det jeg gik ud, og al den Stund han kunde raabe efter mig, der han kunde se mig, da raabte han efter mig med Skjændsord og befalede alt mig og min Biskop tusend Djævla. Den

Ære gjorde han mig for alle sine Gjæster og der i et fremmed Land. Den alsommægtigste Gud se til hannem paa min rette Aarsage, saa sandelig som jeg ikke talte noget Ord, hannem og hende kunde være til Fortørnelse i nogen Maade. Kjære Frænke, saa var der tre Bededage, man skulde gaa til Kirken den samme Uge. Saa gik jeg til Kirken; men jeg tænkte her ikke mere paa Evert og Fru Viveke. Men der de tre Dage vare forgangne, og jeg var hjemgangen, da kom Jørgen Persen og en af Kannikerne til mig og sagde, at Fru Viveke havde vist dem til mig og lod mig spørge ad, hvi jeg havde ikke staaet op mod hende i de tre Dage, naar hun kom i Kirken og naar hun gik af Kirken, og om jeg vidste nogen Uære med hendes Slægt og Venner, mens jeg gjorde hende ikke den Ære, mig burde at gjøre hende, naar hun kom i Kirken, og om jeg tror, om (o: at) hun var ikke slig en Kvinde, det (o: at) jeg maatte staa op mod hende; det vilde hun vide hos mig. Jeg blev underlig ved denne Tale og vidste ikke nøje, hvad jeg skulde svare dertil; men jeg svarede, jeg agtede det ikke, naar hun gik af Kirke eller i Kirke, ikke gjorde jeg heller¹⁾, men jeg vidste intet [andet] med hendes Slægt og Venner end godt; men de forsvare dem vel selv mig foruden. Med det Svar ginge de hen til Fru Viveke og sagde hende det. Men hun vilde ikke nøjes med det Svar, men hun sendte strax 6 andre til mig igjen, 4 af Kanniker og Jørgen Persen og denne Borgmester, og vilde jo strax have et enke²⁾ Svar af mig, og vide, hvorfor jeg stod ikke op imod Fru Viveke, naar hun kom i Kirken, og om jeg vidste nogen Uære med hendes Slægt og Venner; det vilde hun vide, og hvorfor jeg foragtede hende saa i Kirken og stod ikke op mod hende. Jeg vidste da intet andet at svare dem, for jeg svarede de andre 2 tilforn, at jeg ikke agtede det hun kom i Kirken eller gik ud igjen; men de vilde ikke lade dem nøje med det Svar, men de vilde have Svar af min Husbonde derpaa.

¹⁾ Her synes at mangle noget. ²⁾ D. e. enkelt, ligefrem.

Saa var han ikke hjemme, men han var i Kirken. Men han kom da hjem paa det sidste, og de spurgte hannem ad og vilde have et endeligt Svar derpaa, hvi jeg havde ikke staaet op mod Fru Viveke de 3 Dage. Han svarede dem, han vidste der intet af, jeg stod selv tilstede, jeg maatte selv svare for mig; men dette vidste han vel, jeg var gangen til Fru Viveke paa Gaarden; men hvor det da gik til, det vidste han ikke andet, end hans Hustru og hans Datter kom ikke glade hjem: min Datter var overslagen med Øl baade paa Hoved og Liv; men hvad de brøde dertil, det vidste han ikke, for han var der ikke hos; men I gode Mænd vare der alle hos, I vide bedst, hvor den Sag gik til. Saa gjorde de min Aarsage, at jeg gjorde ikke andet, end jeg vilde ikke blive saa længe, som Evert vilde, men de hørte ingen Ord, jeg sagde. Men de Dannemænd talte hannem atter til og vilde i for endelig have et Svar, hvorfor jeg havde saa foragtet hende og ikke gjort hende den Ære i Kirken, som mig burde at gjøre slig en ærlig Frue. Da svarede min Husbonde dem, at han vidste intet at svare dertil, men hannem tyktes, at naar man kom i Kirken, da var det bedst at tage det vare, dem laa mere Magt paa end at staa og tage vare paa, hvem der gik i Kirke eller af Kirke. Men I trænge mig saa hart, at jeg skal give eder Svar til den gode Kvinde Fru Viveke; da maa I sige hende, at naar min Hustru faar sagt hende nogen Tjeneste, da maa hun tugte hende; men beder den gode Kvinde tugte sine Piger og de hende tjene og lade min Hustru beteme (o: med Fred). Hun havde været hos en god Kvinde, førend jeg fik hende, hun haver og vel set det af hende, det hun veed vel at skikke sig i Kirke og andensted saa, at den gode Frue haver ikke Behov at sætte nogen Sejer paa hende udenhuse eller andensted; men ihuse ville vi vel selv forliges. Det gav han dem for Svar, og dermed gik de hen og sagde disse Svar fra dem. Men hvad bespottelige Ord de have siden haft om mig der i Byen, vil jeg sætte til den almægtigste Gud. Jeg haver her ingen at klage min Nød for.

Min kjære Frænke, saa beder jeg eder saa gjerne, at I ville ikke fortænke mig, at jeg umager eder saa meget med min lange Skrivelse. Men jeg veed ingen at klage min Nød for uden for Gud og eder, og vil bede eder først for Guds Skyld, og siden for det jeg var i eders Hus, dog I have det vel aflagt (o: lønnet). Saa være Gud eders Løn og gjøre min Aarsage (o: Undskyldning, Forsvar) for mig, fordi jeg veed vel, de overraabe mig der, som de have gjort her. Herre Gud se til dem paa min rette Aarsage imod mig.

Kjære Frænke, den Bager i Kjøbenhavn, Kristen Persen, er ikke endnu kommen hid, som skulde ført mit Tingest frem; men jeg haaber, at han skulde komme hver Dag. Vi have spurgt, at han er kommen til Bergen. Naar Gud vil, at han kommer, skal I ydermere faa vort Bud og Skrivelse. Gud unde mig, at jeg maatte faa Bud fra eder, og beder eder for Guds Skyld, at I vilde byde mig til, naar eder stedes Bud, hvor Herluf og eder lider, og I vilde og gjort det for Guds Skyld og skrevet mig til, hvor det gaar min Moder. Jeg haver saa stor Sorg i mit Hjærte for hende. Vilde I have gjort det for Guds Skyld og have Bud til hende, om hun enten laa i Sygdom eller andet, I vilde endda se hende tilgode for Guds Skyld. Jeg sender eder og nogen Breve og beder eder saa gjerne, at I vilde have den Umage og fly hver sine. Min hjærtekjære Frænke, tager mig det ikke til Vilje, at jeg saa dristelig skriver eder til og gjør eder Umage med min lange Skrivelse; men jeg kan ikke lade, at jeg maa klage min Modgang for eder. Den alsommægtigste Gud hjælpe baade min Husbonde og mig vel paa vor rette Aarsage. Jeg kan aldrig klage eder det Uret (»vd ret«) og Spot, som Evert og Fru Viveke daglig beviser os. Jeg vil nu ikke videre skrive eder til, men jeg vil nu og altid have eder den alsommægtigste Gud befalet baade til Liv og Sjæl, og Gud bevare baade Herluf og eder i Guds frygt, Gud til Ære og fattige til Gode, som daglig have sit Ophold af det gode, som Gud haver givet eder. Jeg vil ogsaa gjerne bede eder, at I ville vel gjøre og sige

Herluf saa mange gode Nætter og Løn af den almægtigste Gud for saa meget godt. Guds Aand og Naade være med eder baade, Amen. Skrevet i Trondhjem den 7de Dag Junii Anno Domini mdlix.

Benedicte Mortensdatter.

Orig. i Kgl. Bibl., Samlinger til Adelens Hist. Fasc. 23.

3.

Dom over Præsten Laurits Jensen i Jyderup, 1561.

Vi møde desværre i ældre Tid ikke faa Vidnesbyrd om, at Præsterne, af hvem man med Rette til enhver Tid bør fordre et Levned, der ikke kan volde Menigheden Forargelse, dog ikke i nogen mærkelig Grad stod over deres Samtid. I en Tid, da Drukkenskab var Folkets Skjodesynd, finde vi en paafaldende Mængde drikfældige Præster¹⁾, og den, der i det hele vilde sætte sig det som Opgave at samle Bidrag til Præstestandens Synderegister, vilde ikke savne Stof. Men det bør jo dog altid erindres, at ved Siden ad de forargelige Medlemmer af Standen, som ere blevne brændemærkede ved Samtidens Dom, levede der langt flere, som virkede til Vel-

¹⁾ I de sjælandske Landemodesakter for 1628 findes følgende mærkelige og sørgelige Liste over drikfældige Præster:

Vigil. D. Episcopus habuit in catalogo notatos ebriosos pastores, quos etiam nominatim recitavit:

Hr. Simon paa Agers.	Hr. Matz i Callundborg.
Hr. Anders i Strø.	Hr. Marcus i Wiskinge.
Hr. Niels i Sæby.	Hr. Jørgen i Sundby.
Hr. Povel i Rye.	Hr. Niels i Huedstrup.
Hr. Mogens i Woldersleff.	Hr. M. Erick i Bregninge.
Hr. Matz i Lidemark.	Hr. Mickel i Slagelse.
Hr. Anders i Helsing.	Hr. Hans i Egede.
Hr. Claus i Helsted.	Hr. Christen i Tersløff.
Hr. Diderich i Ølsømagle.	Hr. Jens i Euerdrup.
Hr. Hans i Søllerød.	Hr. Jacob i Heddinge.
Hr. Erick i Roskilde.	

Dixit præterea plures esse, quibus voluit parcere hac vice. (Afskrift i Ny kgl. Saml. 1171. 4°.)

signelse i deres Kald, men hvis Navne ere glemte med de Slægter, der kjendte og paaskjønnede deres Virksomhed.

Vy epther^{ne} Hans Albredtzønn superintendens wthy Sielandtz stiichtt, Michell Mogenssen soghnepresth till Hiembech, herritz proust y Tutze herredtt, Hans Oluffssen sogneprest till Brengstrup, herritz proust y Ringsteds herredtt, Hans¹⁾ soghne prest till Finderup, herritz proust y Løffue herrit, Michell Anderssen sogneprest y Boosslunde, herritz proust y Slagelsse herrid, giøre alle wittherliig med thette wortt obne breff, att wy wdhy erlig welbyrdiig mandtz Peder Bildes till Suanholm kong. Matt. befallingsmand offuer stichtens goedtz y Sieland hans neruerelsse waare y dag forsamblede paa kong. Matt. gaard y Roskilde. Tha ware y retthe steffnd for oss Niglaus Smed y Juderup wthy Tutzhe herrett paa thend ene siide och Her Lauritz Jenssen soghne prest samestedtz paa thend andenn siide. Tha først klage-ligenn beretthe Niglaus Smedtt, att enn affthenn sildig kom hand hiem y sitt huss och ther fand hand for^{ne} Her Lauritz Jenssen wthy sengen hoss syn høsthrue och hans skoo standendes for sengen, saa hand ther fore gaff sig strax y slags-maaell med Her Lauritz, och the sloges och droges lenghe; som the saa klamrede och sloges inde wthy for^{ne} Niglauss Smedtz huss, tha kom Niels Brun samestedtz ther till hussit och hørde saadann bulder. Tha wisthe hand icke andett, end Niglaus hagde slagedtt synn egegn høstrue, och ther fore gick hand ind y hussit till thennum, tha hagde Niglaus Smed fatted Her Lauritz y haared, saa hialp for^{ne} Niels Brun till, saa de skildes ath, och hand tog Her Lauritzes belte och kniffue, som laa paa Niglausses bord, och haald thennum y synn handtt, och Her Lauritz anamett thennum aff hans hand igen, thend tiidt hand løff wd aff hussedtt, och hand forglembe enn synn blaa foored hylle inde y sengen, huilckenn Niglaus Smed och her tilstede hagde. Thette for^{ne} bestod for^{ne} Niels Brun her for oss med helgens eed och

¹⁾ Her er en aaben Plads i Dokumentet.

oprachte fingre. Sameledes bestod och Jens Hemingssens y Juderup her for oss med oprachte fingre och helgens eed, att hand kom samme tiid gangendes frem fore smede husset, tha kom Her Lauritz vd aff smedtzens huss barhoffuitt etc. Ther till suarede Her Lauritz Jenssens och med thet første sagde hordelig ney, och hagde ingen anden widnesbyrd end aff synn egenn høstrue och aff synn egenn dreng, huilke oss siuffnthes icke nøgeachtig att were. Dog optinged Her Lauritz paa thet siisthe och bötthe emod Niglaus Smed for sagenn her wthy alles wor neruerelse. Ydermere war her och enn quinde wed naffn Anne, som obenbarlige skyldede Her Lauritz att werre barnefader till ett lidett barn, som hun hagde her med sig, och saa berettthe, att thend tiid barned vor fød, tha weygede¹⁾ hand hende till att skylde enn anden karll ther fore, som heder Christiern Jude, och ther med christnede Her Lauritz self barnedd, och hand optingede och bötthe emod hende ther fore, och hun nu bestod her mett oprachte fingre och helgens eed wthy alles wor och Her Lauritzes egenn neruerelse, att Her Lauritz var rett fader till samme hendes barnn och ingenn anden. Ther thill suarede Her Lauritz ney, dog kunde han icke skielligenn wndlede sig och fry sig ther fore. Tha epther saadann skammelig forargelsse, wgudelig handell, och skiendight leffned, som for^{ne} Her Lauritz Jenssens offuerbeuisesdes att haffue bedreffuit, och hand ther fore icke kunde skielligenn sige ney, och ey heller loughligen wndlede sig ther fra, som hannum burde, och eptherthy enn Gudtz ordtz tienere bør att werre wstraffelig och føre eth christeligt leffned, huilke hand icke giort haffuer, tha sige wy saa ther paa for rettthe, att for^{ne} Her Lauritz skall affstaa vdaff kircke tieneste och presthe embede och sig icke ydermere att befatthe ther medtt. Till ydermere vidnesbyrd trycke wy wore signethe her nedenn for thette wort obne breff. Datum Roskilde gordtt sanctj Dionisij dag anno domini Mdlxj.

Orig. (med to Segl) i Geh.-Ark., Topograf. Saml. Jyderup Nr. 1.

¹⁾ D. e. lokkede.

4.

Kongeligt Straffebrev til en Søn for Opsætsighed
mod hans Fader, 1569.

Nærværende Brev, der ved sin hvasse Tone er meget karakteristisk for Frederik II, vedrører Personer, der hørte til de mest fremragende i Samfundet. Den gamle og alderssvage, men i sin Tid mægtige og myndige Hr. Mogens Gyldenstjerne til Stjernholm, der i en lang Aarrække havde været Medlem af Danmarks Riges Raad og en Tid lang Statholder i Kjøbenhavn, havde bittert klaget til Kongen over den gjenstridige og ulydige Adfærd, som hans Søn Frants Gyldenstjerne — den samme, af hvem en Række Breve tidligere ere meddelte i disse Samlinger fra hans Ophold i Vittenberg, og som var forlenet med et Kannikedømme i Lund¹⁾ — havde vist imod ham²⁾. I den Anledning skrev Kongen følgende Brev til Sønnen:

Frederich thenn anden mett Gudz naade Danmarckis,
Norgis, Vendis och Gottis konning etc.

Wid, at oss elsk^e Her Magnus Guldens-tierne, Ridder, wor Mand och Raad, haffuer clagligen for oss ladet berette, huorledis thw thig wnderstaar wdj hans siugdum och skrøbelighet met wold och welde at indtage hans gaard, offuerfalder och ilde metfarer hans bønder, thennom stocker, blocker och beschatter, och i andre maade tiig lader finde icke som en søn emod sin fader, men ald modtwillig whør-somhet hannom beuiser, och endog hand tilbiuder at wille wdlegge tig effther lougenn alt hues tig kan tilkomme effther thin moder bode wdj iordegodtz och løsøre, wilt thw ther met tig icke lade nøye, men efftherthij Gud hannom met suaghet naadeligen haffuer hiemsøgt, saa hand icke kand reygse eller were paa ferde, formeen thw thig at wille raade offuer hans, lige som thet wore thit egit, huor fore och

¹⁾ Ny kirkehist. Saml. I, 474. IV, 85—98.

²⁾ Ogsaa over sin Søn Henrik førte Mogens Gyldenstjerne en lignende Klage i sin Alderdom, saa det synes, at han har haft Kummer nok paa sine gamle Dage af vanartige Børn.

effther at thw for^{ne} thin fader aldelis inthet wilt atliude, ey heller achter hues hand thig som sin søn i saa maade lader sige, men werre end en fremmet tig mod hannom skicker och forholder, hand oss om hielp och beskiøttning haffuer besøgt, wnderdanigst bedendes, att wij hannom wilde hant-haffue, til rette forsuare och for saadanne offueruold fordagtinge, huilcket wij hannom som wor raad och tro wndersotte, thend sig emod wor kiere herre fader, salig och hoglofflig ihukommelse, som en erlig mand altid haffuer beuist, och for sin herre och fæderne rige, inden riget och wden, til land och wand sig troligen haffuer ladet bruge, icke wille weygre, møggit mindre lide eller tilstede, at hand aff hans børn eller andre wdj hans alderdom och skrøbelighet skulle offuerfaldes och wforrettis. Tha efterthij wij forfarre, at thw mindre end inthet achter om Gudz loug och bud, wdj thet thw icke beuiser thin fader then retsindig liudighet, thw hannom pligtig er, fororsagis wij som thin rette werdzlig offrighet, at haffue her wdj itt billigt indseende. Och endog wij aff saadanne klage, som offuer thig for os kommer, haffue god orsag the middell at tage for handen, tig at lade straffe, saa at andre motte see weed (sic) och theris fader och foreldre anderledis och bedre at holde for øyen, och thennom beuise tilbørlige ere och liudagtighet, wille wij dog, paa thet thw icke skalt klage, at thw skulle bliffue offuer ilet, och her om tilfornn ingen atuaarsell fange, tig met thenne wor schriffuelse først besøge, bedendis tig och al-uaarligen befaller, at thw tiltæncker, anseendis thette wort breff, strax at affthrede for^{ne} thin faders gaarde och godtz, hannom ther fore selfue lader raade, och ther met tig aldelis inthet befatter, ey helder offuerfalter, beskatter eller i nogre maade wførmer hans bønder eller thiennere, men altingst were thennom wbeuaaret. Samledis at thw strax och wforsømmelig med Riddermendzmend besøger for^{ne} thin fader, och met tilbørlig ere och sønlig ydmyghed hannom affbeder, hues thw hannom fortørnit och tig mod hannom forseet haffuer, och her effther i alle maade skicker tig erlig

och wprechtig wdj ord och gerning med ald hørsomme liudagtighet emod for^{ne} thin fader, saa aldelis ingen klage offuer thig komendis worder, och at thw met thet allerføderligste forschaffer oss thin faders breff och schriffuelse, at thw thig effther som for^{uit} staar met hannom forent och fordragit haffuer, saa hand altingist wel er met thig tilfredz, och giffuer thig klagløs. Huor thet icke skeer met thet allersnarest, och thw ther fore tager forsømmelse, tha skall thw inthet wisser haffue thig thil at forlade, end att wij wille saa aluorligen ther om tiltæncke saadanne thin moduillighet och wliudelse wden ald naade at straffe, at thet the dage thw leffuer skal tig fortryde, och andre hornackede och gienstridige ther aff skulle betæncke thennom, och theris foreldre (som thw giort haffuer) icke forachte eller fortørne. Her til thw aldelis och wisseligen tig skall forsee, och tig ther effther haffue at rette. Schreffuit paa wort slot Frederichsborg then xxiiij Februarij Aar etc. Mdlxix. Wnder wort Signet. Friderich.

Udskrift: Wor wndersot Frantz Guldenstierne, Her Magnses sønn, sendis thette Breff.

Orig. i Univ.-Bibl., Schlønnings Saml. Nr. 1.

5.

Forholdsregler i Anledning af en Søns voldelige Adfærd mod sin Moder og sine Sødskende, 1580.

Ligesom det foregaaende Stykke giver ogsaa nærværende et ret mærkeligt, men ikke hyggeligt Billede af Familietilstande blandt Adelen i Frederik II's Tid. Den i Brevet omtalte Philippus Wu tilhørte en skaansk Adelsslægt. Hans Fader, Mogens Wu, havde i mange Aar været Landsdommer, siden Jurisdiktsfoged paa Bornholm, hvor han havde været en slem Torn for Øens lybske Herrer, men som det synes en god dansk Mand¹⁾. Angaaende Sønnen haves i Hübertz's

¹⁾ Hübertz, Aktstykker til Bornholms Historie S. 88 flg.

Aktstykker til Bornholms Historie S. 483—4 et andet Kongebrev fra 1580, der viser ham i det samme Lys, som nærværende, saavidt vides hidtil utrykte Brev kaster over ham.

Hans Skouffgaard fick Breff at skulle thiltage Niels Parsberg til sig och giøre Philippus Wu handtfast wdi et huss wdi Malmøe, fordi hand skickede sig wtilbørlig imod sin moder, vt sequitur.

Frederich etc.

Wor synderlige gunst tilforn. Wiider, at os elsk^e Fru Birgitthe Kiørnings dather Mogens Wes Eptherleffuerske haffuer med sin wnderskreffne Supplication wnderdanigst for oss ladet berethe, huorledis at en hindis Søn, wed Naffn Philippus Wu, skall skiche sig emod hinde wbillige och wtilbørlige Maade, saa hun icke maa werre sit egit mechtig, men hand skall forslemme och forøde huis hende wdi thend forledne Feygde aff Fienderne er eptherlat, och skall hand med Suerd och Bøsser høde, thrue och wndsige hinde saa well som sine andre Sødskinde, at hun icke wdi hindis hus wed sig frij och frilig for hannem, och i mange andre Maade forholder sig emod hende icke som en søn burde. Tha eptherthj hannem icke kand beuege den naturlige plicht, som en søn sin Moder er plichtige, och wij forsaarsagis som en Øffrighed at foretage the middell ther wdi, saa huer for samme hindis Søn maa bliffue wdi Fred och Rolighed: bede wij ether och wille, atthi nu strax med thet allerførste begiffuer ether thiid heden, thagendis till ether oss elsk^e Niels Parsberg, wor Mand, Thiennere och Embedtzmand wdi Beckeskouffs Closter, och med hannem paa wore wegne giører for^{ae} Philippus Wu handfast, och hannem indlegger wdi et hus och herberge wdi wor kiøsted Mallmøe, indthill paa widere Beskeed. Ther med skeer wor Willge och Befallinge. Thi lader thet ingenlunde. Actum Frederichsborg thend xxj dag Februarij Aar etc. Mdlxxx.

6.

Kongebrev om Opsættelsen af et Gravminde i
Roskilde Domkirke, 1581.

Roskilde Capittell sich breff saa liudendis, vt sequitur.

Wor sønderlig gunst thilforn. Wiider, at epher att thene breffuiser Anders Reffslund haffuer wnderdanigst thill Oss suplicerett, huorledis Hans Thuedtz, som for thu aar siden bleff wforseendis ihielskutt wdj Roskilde, hans epherladendis slecht och foruanthe skall hanom till ehre haffue ladett giortt en thaffle, huor paa the wdj latiniske wers och danske rim haffue ladett skreffuitt om hans leffnitt, saa och om hans endeligt, begierendis wnderdanigst, samme thaffle att motte lade opsette wdj muren ther wdj kircken hoes [hans] leigersted. Thi bede wij ether och wille, att ther som wdj samme wers och rim icke erre nogitt wsømeligt och wtilbørligt, huorfor icke kand tilladis thenom samme thaffle att lade opsette, men samme wers erre huer wden skimff, skade eller forargelse, och saa stillitt och giortt, att the for lerde folck erre wstraffelig, attj tha thilstede for^{ne} Hans Thuedtz slechtinge samme thaffle ther i kircken wdj muren hoes hans ligsteen att lade opsette. Ther med etc. Actum Frederichsborg 26 Octobris Anno 1581.

Sjælandske Tegnelse. XIV, 527.

7.

Et Brev fra Søren Andersen Vedel til hans Moder,
1616.

Efterfølgende Brev er vel kortelig omtalt af Konferensraad Wegener i hans Efterretninger om Mester Anders Sørensen Vedel, 2 Udg. S. 261 Not. 4; men det fortjener formentlig at meddeles fuldstændig. Brevskriveren var en Søn af Anders Vedel og var nys hjemkommen fra en flereaarig Udenlandsrejse, som han havde foretaget understøttet af Universitetet med det saakaldte Stipendium Regium. Han søgte nu Embedet som Sognepræst ved Domkirken i Ribe,

der var ledigt ved M. Mads Pors's Afsættelse. Men forinden skulde han — efter sit Ophold ved de fremmede Højskoler — lade sin Retroenhed prøve af det theologiske Fakultet; men Biskop Resen var paa Visitats, før hans Hjemkomst kunde Prøven ikke blive holdt. Hele Brevet er ret karakteristisk og sætter os ganske godt ind i Tiden. Søren Andersen Vedel, der havde studeret i Heidelberg¹⁾, hvor Calvinismen var raadende, vare aabenbart ingen Ven af den strænge lutherske Orthodoxy, som nu var kommen til Roret i Danmark ved Resen; men han maatte som saa mange andre bøje sig under de tvingende Forhold. Ialfald maa han have bestaaet Prøven, da han ikke længe efter erholdt den attraaede Ansættelse ved Domkirken i Ribe.

Naade oc Fred met Lycke oc Salighed aff Gud Fader ved Jesum Christum. Hierte kiære Moder, nest min ydmyge vnderdanige Tienistactigheds forplict, giffuer ieg eder kierligen tilkiende, huorledis ieg nu Torsdag morgen sist forleden er kommet lykkeligen oc vel samt min Broder M. Lauge til Othense, men der ieg hørte, at Kong. Mai^{te} vaar ventendis offuer Belt til Nyborg, haffuer ieg vden viidere farhaling begiffuet mig til Nyborg samme dag, i den forhaabning at ieg der maatte lykkeligen vdrette mit Ærende. Men om anden dag haffuer dette mit haab slaget mig feyl; thi hans Mai^{te} met Jomfru Kirstine alleene foruden Hoffuet, som bleff tilbage hos Printzen paa Anderskow, forføyede sig strax til Vlfeldsholm til Velb. Fru Elline, der nogle dage sig at opholde, som mand meener, oc intet ieg paa samme sted mageligen kunde vdrette for bemelte Aarsagers skyld, icke heller mig siuntis raadeligt forgeffuis at ligge vdj Nyborg met stor Tæring oc Omkomst, effterdj velb. Henrich Lange, M. Hans Sørensen oc andre dog meente, at dette icke føyeligen kunde vdrettis, førend hans Mai^{te} kom til Rolighed enten vdj Colding eller Hadersleff met thet første. Da paa

¹⁾ Se hans Moders Brev til ham under hans Ophold der, som af Molbech er meddelt i Danske Mag. 3. R. I, 44 flg.

det ieg icke skulde giøre min Wmage oc Omkost slet forgeffuis oc vden Fruct, haffuer ieg actet raadeligt at continuere oc forfølge min Reyse til Kiøbenhaffn, der at forhuerffue mit Testimonium aff Vniuersitetet, oc siden fremdeelis, naar ieg haffde taldt it munds ord met M. Poffuel ¹⁾, at søge hans Mai^{te} paa hiemreysen enten vdj Colding eller Hadersleff.

Nu her vdj Kiøbenhaffn finder ieg ey heller alting saa rictig, som ieg gerne ynskede. Thi Rector besuerer sig at giffue mig mit Testimonium, indtil saa lenge at D. Hans Resen kommer hiem igien fra Visitatz, at hand da samtliglen med de andre Theologis mig paa ny examinere kunde. Saa at ieg er gandske tuilraadig, om ieg endnu skal lade mig effter deris Vilie og begiering her opholde 8 eller 10 dage, eller ocsaa strax wfortøffuet søge Kong. Mai^{te}, oc siden atter paa ny komme hid igen oc fordre mit Testimonium. Huormet ieg viidere vil raadføre mig met M. Poffuel, som er ventendis hid til sin Broder Peder Grum enten i Dag eller i Morgen. Dersom ieg imidlertid icke kommer hiem til den bestemte tid effter voris gunstige kiære Herr Lensmands aluorlig Vilie oc begering, tha vil ieg haffue min kiære Suoger oc Præceptorem M. Egidium kierligen ombedet, att hand vilde findis wbesueret oc giøre min lowlig vndskyldning. Gud skal være mit vidnisbyrd til, huor hiertelig gierne ieg vilde være hiemme, dersom ieg haffde vel vderett mit bestilling, huilcket dog skeer met det første. Thi om ieg end skønt opholdis en kort Tid, saa er dog sagen i sig selv saa rictig, at ieg haffuer nest Guds naadige hielp oc bistand ingen tuil paa, at alting kommer jo til en god ende. Oc forseer mig vist til, at i spinder eder self ingen tancker, huormet eders helbrede oc velfert kunde spildis eller forsueckis. Herren rønner ingen ilde, som troer hannem vel. Men Vantro oc Mistrøstighed straffer hand vden Naade. Derfaare lader oss icke foraarsage Gud allermec-

¹⁾ M. Povl Mortensen Ostrup, Biskop i Lund, gift med en Søster til Brevskriven.

tigste til Vrede, men ved en christelig Tro oc Tilliid vdj en aluorlig Paakaldelse bliffue waractige, oc tacke hans guddommelige Majestet for det gode Vidnesbiurd, hand allerede haffuer giffuet oss ved sin Aand, at hand aff sit guddommelige forsiun haffuer forordineret oc beskicket oss til sit Æris Redskab oc sin hellige kirckis salig Opbyggelse.

Dersom nu saadant icke strax gaar for sig wfortøffuet effter eders attraa oc begering, saa bør eder dog at vente Herrens hielp met Taalmodighed. Oc endog oss icke bør at scriffue hannem nogen visse Tid oc Termin faare, saa forhaabis ieg dog visseligen, at altingest kommer til en rolig oc ynskelig ende inden 14 Dage eller ved det pass vngeferlig, som alle Vilckaar lader sig tilsiuene.

Jeg for min Person findis saa saare vel tilfreds oc saaledis vdrustet met Guds Aand, at ieg er, siden dette kald begyntis, altid ferdig oc rede til at møde Diefflen oc alle hans Anhengere, som tracte effter at forhindre min Velfert, oc tuiler icke meere paa, at altingest gaar jo lyckeligen oc vel til, end at ieg tuiler paa eders moderlige Huldskaff oc Kierlighed.

Den fromme M. Poffuel, Bispen aff Lund, sampt hans kiære Broder Peder Mortensen ere her vdj Kiøbenhaffn, oc deele deris gode Raad met mig aff deris yderste fliid oc formue, oc ynskede gerne, at ieg kunde bliffue saa snart forløst, at ieg kunde følge dennem samptligen til Ribe. Men ieg nødis til at vente D. Hans Resen, oc vdstaa it nyt Examen, huilcket endog mig skeer til stor præjudicium oc fortængelse, saa haffuer ieg dog mine store victige Aarsaager, huorfaare ieg acter at lade mig findis villig met all hiertens ydmyghed saadant at vdstaa. Jeg tacker den leffuendis Gud, som haffuer giffuet mig baade Mund oc Aand oc Hiertelag til at handhaffue hans Naffns Ære oc min Lærdoms oc Leffnets Vskyldighed i menneskelige Maade at tale.

M. Poffuel haffuer intet vist besluttet, om hand kommer hiem til eder eller icke: dog tencker ieg vist, vden hand bekommer større forhindring, at hand kommer met det første,

eller maa skee met mig selff inden 10 eller 12 Dage: dog ieg intet fuldkommeligen slutte kand i nogen Maade.

Mine tuende middelste brødre M. Hans Taussøn oc M. Lauge ere dragne offuer til Skaane til deris Syster. Kommer M. Lauge snart tilbage, da følgis wi samptligen hiem igien, nest Guds hielp, met gode Tidinger oc vel vdrette Ærinder.

Jeg vil paa denne Tid icke viidere besuere enten eder eller mig selff met viitløfftig schriffuelse, thi ieg haffuer saa meget met disse Theologische griller oc ny Phrases at bestille, som den salige M. Hans Taussøn oc hans Successor eders salige fader intet viste aff at sige i deres Tid. Gud leede os met sin Aand vdj den rette reene sandhed, at wj intet giøre for denne skidne bugføde, som hans Ære oc voris samuittighed kunde krencke. Beder saa met mig, at wi begge bliffue bønhørte i Jesu Naffn. Amen. Vil her met giøre en ende oc haffue eder ydmygeligen ombedet, at i ville kierligen hilse min kiære Suoger og Præceptorem M. Egidium, oc hans hustru min kiære dydige trofaste Syster, met alle andre gode trygge retsindige Venner, indtil Gud vil, wi selff mundeligen kunde samtalis met det snareste.

Offuer alting forseer ieg mig vist til, at i jo bliffuer eder selff god oc haffuer eders løffte i act, som i giorde mig, da ieg drog bort, at i vilde sørge til maade (thi ieg veed, at i kunde icke lade eders Sorg met alle) oc icke krencke eders Velfert met wtidige Tancker oc Omhu; Gud skal forsørge os met sin rige Velsignelse, oc oprette os all vor skade met en bestandig Flor oc Fryd baade her timeiligen oc der euindeligen.

Eder her met sampt alle Foruante oc Venner Gud allermectigste til euindelig Beskermelse troligen oc aluorligen befalet. Screffuet vdj Kiøbenhaffn den 28 Augusti An. Dn. 1616.

E. ydmyge tienistactige

Søn aff Hiertet euindeligen

Søren Andersen

met egen haand.

Udskrift: Hederlig oc Gudfryctig Quinde Mette salig M. Anders Vedels sørgende efterleffuerske vdi Riibe, min hierte kiære Moder ganske ydmygeligen tilschreffuet.

Orig. i Kgl. Bibl., Ny kgl. Saml. 2153, 4.

8.

En Kirketugtssag mod Adelsmanden Niels Arnfeld til Herlufstrup, 1620.

Følgende Sag, der kortelig er omtalt i min Fremstilling af Klavs Lyskanders Levned (S. 80—1), godtgjør nærmere hvad ovenfor er bemærket om Vanskeligheden ved at faa Kirketugt udøvet mod rige eller fornemme Personer.

Efter som Kong. Majestæts alles vores naadigste Herres og Konges Missive er os Oluf Rosenspar til Skarolt og Anders Bille til Rosendal Riddere tilhænde kommen, indeholdendes i sin Mening, at velb. Mand Niels Arnfeld skal være angiven hos Hs. Majestæt for adskillige grove Forseelser og Lejermaal, hvorfor vi hannem skulle udi Rette for os stevne og samme Sager forhøre og siden hans Erklæring skriftlig fra os udi Hs. Majestæts Kancelli levere: saa have vi udi Dag, som er den 13 Maji 1620, her udi Kjøbenhavn haft forbemeldte Niels Arnfeld for os udi Rette, hans skriftlige Erklæring imod Vidnesbyrd og Angivelse forhørt. — Først udi Rette mødte hæderlig og vellærd Mand Hr. Mads Pedersen, Sognepræst til Sæby Sogn, sit skriftlige Vidne at bekræfte og stændig være, som han tilforn haver ladet i Hans Majestæts Kancelli indstille, lydendes Ord fra Ord som efterfølger:

Eftersom jeg af min Øvrighed er befaleet [at vidne] anlangendes velb. Niels Arnfeld til Gundetved¹⁾ hans Liv og Levned, saa vidt mig vitterligt er: saa er mig udi Guds Sandhed vitterligt, at Anno 1591, der jeg uværdig kom til Sæby Sogn, da havde velb. Niels Arnfeld hos sig en Concubine ved Navn Maren Andersdatter, med hvilken han avlede

¹⁾ Gundetved hedder nu Selchovsdal.

et Barn og skilte sig saa ved hende, og tog saa en anden igjen til sig ved Navn Maren Frandsdatter, med hvilken han avlede fem Børn; og efter han havde skilt sig ved den, tog han den tredie ved Navn Kirstine N., med hvilken han avlede sex Børn. Og da hun ved Døden afgik et Aar derefter, tog han den fjerde, ved Navn Margrete N., og med hende avlede eet Barn. Og haver han imidlertid siden jeg uværdig kom til Sæby Sogn ikke uden een eller to Gange været til Gudsbord, og det er over ti Aar siden. At dette er mig udi Sandhed vitterligt, bekræfter jeg med min egen Haand underskrevet. Datum Sæby den 17 Aprilis Anno 1620.

Og er mig berettiget, at velb. Niels Arnfeld før min Tid haver og haft tvende Concubiner og avlet Børn med, iblandt hvilke er en Søn Henrik, som er i Norge, og haver og ikke heller hørt, at nogen af disse forbemeldte Kvindespersoner haver været berøbt (c: berygtede) tilforn, førend de ere komne til velb. Niels Arnfeld. Desligeste haver han for nogen Aar siden begjæret Absolution, hvilken jeg hannem benægtede efter min kjære Biskops Mandat, at det ikke kunde ske sine publica absolutione.

Mads Pedersen.

Hernæst for os udi Rette fremkom hæderlige og høj-lærde Mand Mester Claus Christophersen, Sognepræst til Sædder og Herfølge Sogne og Provst udi Bjeverskov Herred, med hans skriftlige Vidne og Bekjendelse, lydendes Ord fra Ord som efterfølger.

Ærlig og velb. Niels Arnfeld haver for nogen Aar forleden arvet Herlufstrupgaard efter salige og velbyrdige Jomfru Thale Rosengaard, og da først ankommen til Vollersløf Sogn udi vores Herred. Og efter Sognepræsten haver angivet for mig, at med hannem var kommen et Kvindfolk, som nogen langsommelig Tid havde været hos hannem og var frugt-sommelig, og begjærede at vide, hvorledes han sig dermed skulde forholde, saa haver jeg overantvordet hannem en Copia af Kong. Maj^s Brev og Forordning, hvorefter han skulde vide sig at rette, og befalede hannem strax dermed at besøge velb. Niels Arnfeld, og hannem derhos paa det

venligste advare, at han endelig skilte sig ved samme Kvinde, og som han kunde selv ydermere forfare af Kong. Maj's Forordning. Saadant maatte ingenlunde stedes, og hvis hun der gik udi Barselseng, og Kirken derover gaves nogen Forargelse, skulde han være fortænkt at rette sig imod Kirken efter Ordinansen, og med Barnets Daab og Kvindens Kirkegang at holdes, som med andre letfærdige og løsagtige Kvindfolk, hvorover han haver og skikket samme Kvinde fra sig. Men (som Præsten haver berettet for mig) er hun paa Vejen bleven svag, saa hun maatte drage ind til en Bonde, og er der gangen i Barselseng. Siden er med Barnets Daab og Kvindens Kirkegang forholdet som andre løse Kvinder og uægte Børn. Nogen Tid der efter er hid kommet et andet Kvindfolk, og efterdi hun tilforn havde avlet Børn med hannem, og det vilde give Forargelse, blev han af Sognepræsten paany besøgt og venlig advaret at skille sig ved hende, hvorover samme Kvinde er selv kommen til Herfølge til Bispen og mig, og været begjærendis, at hun ufortænkt maatte blive hos hannem, hun vilde forholde sig kristelig og ærlig. Og efter dette maatte hende ingenlunde bevilges, anlangede hun, at man vilde være hende beforderlig om en gunstig og venlig Afsked. Hvorfor Bispen haver mig ombedet, at jeg vilde drage til velb. Niels Arnfeld og forarbejde, at baade samme Kvindfolk maatte afskaffes, og han vilde tiltænke at stille sin Sag i Lave hos Kirken og derefter føre et andet og bedre Levned; ellers Øvrigheden vilde visselig have deri at sige. Og haver han saadan Paamindelse alvorlig anlanget, og ikke uden vaade Øjne bekendte, at han havde af Ungdoms Brøst ikke forholdet sig, som han gjerne vilde og burde; men vilde herefter saadant rette og bedre. Og bad mig derfor venligen at ombede Bispen, at han vilde paa det Bedste forhandle hans Sag hos den gode Herre, Hr. Kansler, at han vilde fremdeles befordre hans Sag hos Kgl. Majestæt, at der maatte naadelig anses med hannem med Kirkens Ret og publica absolutione; han vilde dog gjøre en kristen Menneskes Pønitens, som han udi sin

Samvittighed vilde ansvare for Gud. Ellers veed jeg ikke eller haver hørt hannem at have givet nogen Forargelse hos os. Sakramentet haver han været begjærende; men Præsten haver ikke turdet understaa sig det at meddele, før han havde forligt sig med den Kirke, han havde forarget. Saa tit og ofte som jeg haver visiteret Kirken, og han haver været hjemme, haver han ladet sig finde udi Kirketjenesten og med Andægtighed hørt Guds Ord; og haver af Sognepræsten og den ganske Menighed et godt Vidnesbyrd, at han ideligen og gjerne hører Guds Ord og skikker sig vel hos den gemene Mand. At saa i Sandhed er, som forskrevet staar, underskriver jeg med egen Haand. Hafnia 12 Maji 1620.

Claus Christophersen.

Imod forskrevne Vidnesbyrd fremlagde for os udi rette bemeldte Niels Arnfeld hans skriftlige Erklæring og Forsæt, indeholdende Ord fra Ord som efter følger:

Ærlige og velhyrdige gode Mænd, Rigens Raad og Kommissarier udi denne Sag, eftersom jeg efter Kong. Majestæts Missive og Befaling ved eders Stævning er hid citeret til Kjøbenhavn den 12 Maji for eder at møde udi Rette, anlangendes nogen Misforseelse og Lejersmaal, jeg med nogen privat Personer skal have beganget og mig forset, eftersom I gode Mænds Stævning videre derom formelder og udviser. Hvorimod er denne min underdanigste Erklæring: for det første bekjender jeg at have mig forset og i saa Maader med nogen Personer uden Ægteskab avlet nogle Børn, hvilke jeg haver ladet opdrage og optugte i Guds-frygt, og samme Kvindfolks Personer ikke haver til mig antaget udi det Forsæt, at jeg med dennem nogen Utugt vilde begaa eller have med dennem i saa Maader at gjøre, mens de skulde stande min ringe Husholdning fore med Brygning og Bagning, Maltgjærning, Udspisning og andet, hvis mig til mit Huses Ophold fornøden var; og ikke jeg nogen af dennem har voldtaget, mens de dertil have givet mig menneskelig Aarsag.

Belangendes at min Sognepræst angiver mig med nogen adskillige Personer, fire eller flere, saadan Forseelse at have beganget, saa kan jeg det ikke heller benægte, at saadant med nogle jo er sket, dog ikke forsætligvis og ikke heller med dennem alle, som Hr. Mads sidst beretter; thi de to Kvindfolk, som (o: hvoraf) den ene skal være i Norge, formener jeg ikke skal bevises, fordi der haver været adskillige Folk i min Tjeneste, og maa vel ske dennem udi slige Maader med andre mig uvitterligt at have forset, som jeg veed mig fri fore. Dog jeg dermed udi de andre Maader mig ikke kan undskylde eller aarsage, jeg jo med saadan Forseelse haver fortørnet først Gud almægtigste og min naadigste Herre og Konning, og paa det underdanigste er overbødig at rette og bedre mig baade imod Gud og Kgl. Majestæt.

Belangendes at Hr. Mads og angiver, at jeg udi mange Aar haver entholdet mig fra Sakrament, bekjender jeg at være sket af mange adskillige Aarsager og Urolighed, som jeg ikke her kan opregne; mens nemlig den største Aarsag, at jeg efter S. Povels Formaning ikke haver været dertil værdig, beredt eller bekvem, som mig burde, mens dog udi mit Forsæt haver gjort min Bøn til Gud allermægtigste, han vilde formedelst Kristi Fortjenestes Skyld regjere og gjøre mig ved sin Helligaand dertil værdig og skikkelig. Hvilket jeg forser mig til, Her Mads ikke kan benægte, at jeg jo med mine modige Taarer baade udi Kirken, og naar han mig besøgte, inderlig haver været begjærendes. Haver og tilforn været til Guds Bord baade hos hannem og s. Hr. Jørgen udi Vollersløf; og siden haver været af dennem begge begjærendes at ville gaa til Guds Bord, efterat jeg af Provsten M. Claus udi Herfølge med Kgl. Majestæts Mandat derom er paamindet; og jeg mig siden med sidste Person, Margrete Sørensdatter, haver og strax afskilt, mens de Danne-mænd Præsterne haver dennem undskyldet, at Bispen havde det forbudet. Efter slig Lejlighed er jeg underdanigst begjærendes, at I gode Herrer Rigens Raad ville denne min underdanige Erklæring hos min naadige Herre og Konning

gunstig andrage og forhjælpe, at Hs. K. Maj. denne min Forseelse paa det naadigste vilde optage, anseendes min Alderdom og andre ringe Vilkaar og store Gjæld, saa og mine menneskelige Fejl og Brøst, som ikke er begangen af fri Vilje eller forhærdelig Forsæt. Dertil med haver jeg, siden jeg af Provsten herom er paamindet, mig efter Kgl. Maj^s Mandat underdanig underrettet, saa ikke skal befindes, min Forseelse udi slige Maader derefter at være sket. Vil og i Gudsfrygt saa og med al Underdanighed, pligtig og tro Tjeneste lade mig herefter finde til Forbedring baade mod Gud allermægtigste og Kgl. Maj. af min Formuenhed. Og derefter er paa det allerunderdanigste naadig Gunst begjærendes, og Hs. Maj. vilde være mig en naadig Herre og Konning, og denne min Forseelse af kongelig Gunst og Fromhed naadelig efterlade efter Hs. Kgl. Maj^s videre naadigst Betænkende og Vilje. Datum Kjøbenhavn den 13 Maji Anno 1620. Niels Arnfeld med egen Haand.

At saa er og gik og foer, som forskrevet staar, det vidne vi med vores Signeter herunder trykt. Datum Kjøbenhavn ut supra.

Udenpaa har Kansler Christian Friis skrevet:

Haver Kong. Maj. naadigst under Forpligt bevilget at maa efterlades og under en Pendings Udgift til et Hospital at maa staa hemmelig Skrifte.

Orig. med tvende paatrykte Segl i Geh.-Ark. Topogr. Saml. Gundetved.

9.

Voldsgjerninger af danske Tropper i Trediveaarskrigens Tid.

I Worsaaes interessante »Bidrag til Vejle Bys og Amts Historie i det 17de Aarhundrede« i Historisk Tidsskrift, 2det Bind, fortælles, hvorledes de danske Tropper i Krigen 1627 og følgende Aar undertiden ikke opførte sig bedre mod deres Landsmænd end Fjenderne, og som Exempel derpaa anføres (S. 187) den gruelige Daad, som velb. Hartvig

Sax's underhavende Folk paa en falsk Mistanke øvede mod Hans Munk i Hvilsbjerg, hvem de efter forskellige Mis-handlinger ihjelskjød, medens de kastede hans syge Hustru ud af Sengklæderne, som de bortrøvede, hvorhos de plyndrede og ødelagde alt hvad der var i Huset. Tillige berettes, hvorledes Hans Munks »Svoger« (d. e. Svigerfader), Præsten Bernt Falenkamp i Pjedsted, efter Freden paatalte Sagen for Retten og ved Tingsvidner godtgjorde den myrdede Mands Uskyldighed; men der bemærkes tillige, at Sagens endelige Udfald er ubekjendt. Da jeg har fundet et Par Breve fra Hr. Bernt Falenkamp angaaende denne Sag, vil jeg her meddele dem. De give ingenlunde noget glædeligt Indblik i den sædelige Tilstand i hin Tid.

a.

Naade och Fred aff Gud wed Jesum Christum.

Welbyrdig Her Cantzeler, ephther som moxen for 2 aar forleden aff Kong. Majest. er foraffskediget, at 4 Commissarier aff Danmarckis Raad skulde i Wiborg indstille for sig och forhøre welbyrdig Hartuig Sax¹⁾, och dennem paa hannem klaget for Wold och Wret, hand i Fiendernis tijd dennem giort och beuist haffde: Huor ieg och samme tid paa min fattige dathers wegne præsenteret, i den act och mening, hun fattig elendig Quinde och hendis smaa w-opføde børn kunde bekommet noget, som billigt och ret kunde wæret, baade for sin hossbond, børns Fader, som Hartuig Sax saa ønckelig och wskyldelig, sagen wforhørdt, wed sine wnderhaffuendiss folck lod ihielskiude, och all deris godtz och formue fratage, huor med hun sig och sine fattige smaa børn ernære och opføde skulle. Samme tid sagde well den salige Herre, welbyrdig Her Jørgen Skeell²⁾, at Hartuig Sax skulle giffue hinder och hindiss børn noget for denne gierning (20 daller), huilcket wy syntis alt for lidet at wære for

¹⁾ Han var Ejer af Rugballegaard, og af Adel, men Navnet viser, at han var en Tydsker eller dog af tydsk Æt.

²⁾ Døde 19. Juli 1631.

saadan gierning och store skade, hun och hindis børn bekommet haffde. Jeg haffuer och nu bekommet sand kundskab paa och Tings windne der ephther, at Hartuig Sax bekom de 4 Heste, samme tiid bleff tagen fra min dather, och dennem ladet selge i Medelfar, aff huilcke huer waar moxen 30 daller werd. Hartuig Sax haffuer och icke anpræsenteret sig siden det ringeste at tilbiude, men indskøtt sig for Commissarierne, om nogen haffde hannem at beskylde och tiltale, huor paa ieg ephther hans skriftlig beretning haffuer Tings windne. Er derfor til E. W. st. som til min gunstig Patron, och som den alle fattigiss och hielpe-løse børns, som Wold och Wret lider, hielper och forsuar er, min ydmyge bøn, I for Guds skyld wille meddele oss gode raad, huorlediss wij oss med denne sag haffue skall, ephtherdi Kong. Maiet. breff er wdgaæt, mand inden Augusti ende skulle tale paa huis wold och wret i Fiendernis tiid skeed er, och oss nogen bistand leiste, at min fattige dather och hindiss smaa faderløsse børn noget fornøyeligt, som christeligt och ret kunde være, maatte bekomme; ellers er det stoër Ønck och Elendighed, at hun hindiss Hossbond, och de deris Fader, och der till med all deriss godtz och formue skulle miste, och inthet eller en ringe ting igien derfor bekomme. Saadant will den retuiise Gud E. W. st. igien belønne. Wnder huiss beskermelse Jeg troligen will haffue Eder befalett.

Eders Welbyrdige strengheds ydmyge
lydige Thiener
Berent Falenkamp, prest i Piedsted.

b.

Stormectigste Høyebaarne Første, Allernaadigste Herre och Konning, werdis for Guds skyld at annamme denne supplication.

Eders Kongelige Naade haffuer j fjord then 28 Augusti wdgifuit Eders Naadis breff och Mandat thil woris Leens-

mand, Ernst Nordmand, hand aluorlig skulde tilholde Jens Munck, som med Wold och Mact wille sig indtrengge och til eigne den Bundegaard, hans broder bleff ihielskødt fra, och hans Eptherleffuerske, min fattige dather, med sine smaa w-oppføde børn besidder oc i boër, at hand sig epther forhuærffuede Domme skulle forholde och Gaarden enthuige, och der som hand sig fremdelis her wdinden modtuilligen anstiller, da hannem tilbørligen at lade straffe. Dette haffuer for^{ne} Jens Munch aldels inthet willet acte, endog Leensmanden hannem nocksom her om paamindt haffuer, huorfor welbaarne woriss Leensmand haffuer taget Dom offuer hannem, lydendis, Fogden icke wiste andet der paa for Retten at affsige, end for^{ne} Jens Munck jo her wdi at haffue giort wret, och bør derfor at straffis, som den Eders Maiestatis breff och Mandat icke acte wille. Dette passer hand heller inthet paa, men endnu farer fort i sin forhærdet traadtzige Modtuillighed, saa hand huercken acter Recessen, Eders Naadis Leensmands breffue och befalinger, Samfrenders Setning, ey heller Eders Maiestatis egen breff och Mandat. Thi min dather haffuer tilbuden och wil gierne giffue hannem penning for sin anpart eller aarlig Skippe-skyld epther Samfrenders Setning, och will dog icke sig med enthen lade nøye. Bedendis derfor wnderdanigst for Guds skyld, Eders Kongl. Naade will tencke middell til, wy kunde wære och bliffue i rolighed for hannem, och hand for sin modtuillighed maatte straffis. Befalendis Eders Kongelige Maiestæt wnder alle Kongers Kongis naadige besker-melse.

Eders Kongelig Maiestatis wnderdanigste
lydige Thiener

Berent Falenkamp, prest i Piedsted.

Originalerne (udaterede, men ventelig omtrent fra Aaret 1633) i Kgl. Bibl., Bøllings Brevsamling.

10.

Sager mod uordinerede Personer, der uden Bemyndigelse vare optraadte som Prædikanter.

a.

Acta Consistorii.

1652, 3 Julii. Indkom H. Madz Michelsøn, Medtienere til S. Mortens Kirche vdi Randers, med sin Vederpart Christen Mortensøn Maler Studioso, huilchen hand haffde ladet til Sammetijd hidsteffne, formedelst hand den 7 Martij i neruerende Aar schal haffue til Aftensangspredichen i forskreffne S. Mortens Kirche sig opsniget paa predichestolen, och der vnderstaat sig tiensten ad forrette vden ald forlof, med videre som samme hans Steffningh for Retten lest och paa schreffuet udviser och specificerer: och som hand hannem med adschilligt vindisbiurd haffde offuerbevijst, huilche och er for retten bleffne leeste och paaschreffne. Huorimod stoed til Vedermeele forskreffne Christen Maler Studiosus och lod lese sit schrfftelig forset i Meningh formeldende, ad H. Madz Michelsøn muligen iche mindtis, ad hand hannem samme predichen i sin forstu bevilgede, der de ene med huer andre vorre, och kunde af slig Orsagh ey H. Madz saadan hans bevillingh med Vindisbiurd nu offuerbevijse, ey heller med nogen H. Madzes skrfftelig bevis, efftersom ey heller maneer [er], ad enten presterne saadanne vdgiffuer, eller ad nogen Studiosus den begierer etc. Daa effter ydermere tiltalle och giensvar, som vidløfftelig imellem faldt, och den Sags beschaffenhed, och effterdi H. Madz Michelsøn med lovhaste Vinder for os bevijser, ad bemelte Christen Maler hannem giort vsømmelig hinder och indpas i sit Embede, til huis forretning hand huerchen af hannem vor fodred eller ombedet eller samtygt, huorimod Christen Maler ey viste sig noget til befrielse ad fremføre, vden sin egen blotte och bare benegtelse, som ey imod vindisbiurd kunde gielde eller ansees, da haffuer Rector och Professores saaledis nu herpaa for retten afsagt: Ad samme Christen Mortensøn Maler schal strax for retten bemelte H.

Madz Michelson slig sin groffue forseelse afbøde, dernest och straffis derfor med Fengsel i otte Dage. Huilchen dom effterdi hand nu iche vilde effterkomme enten i en eller andre maader, daa haffue Rector och Professorer atter sluttet, ad hand for slig sin halstarrighed schal relegeris paa tuende Aars tijd.

1652 10 Julii. Er sluttet, ad til Episcopos baade i Julland, Fyn, Skone og Norge schal omschichis copier af Christen Mortensen Malers Relegation.

b.

Steffning udsted Her Poul Ancker paa Borringholm mod Laurits Christensøn Studiosum.

Rector oc Professorer i det Kongelige Universitet i Kiøbenhavn helser eder Laurits Christenssøn Studiosum, nu formodende at findes paa Borringholm hos hederlig oc vel-lærd mand Her Laurits Jenssøn Vedle, Sogneprest udi Øster Mariæ sogn. Vider, at for os haver ladet andrage oc klage-ligen berette hederlig oc vellærd mand Her Poul Ancker, Guds Ords tienere til Hasle oc Rutzkircke menigheder paa Borringholm, huorledes hand, paa det hederlige ministerii vegne der paa landet, høyligen skal vere foraarsaged eder til vores Consistorium at lade i Rette citere, formedelst I med uforsuarlige haarde scrivelser presbyterium Borringiacum i høyeste maade skal have overfused oc beskiemmed, imod den eenlige oc venlige paamindelse, som efter deres em-bedes skyldige plict skal være skeed til eders befrielse fra ond eftertale: oc, at I derforuden, tuert imod Kongelige forordninger oc deres paamindelser, haardnackeligen for-bliver udi husene, fra huilcke eder eftertale oc rycte kom-men er: huor med ministerium i den myndighed, som Gud oc hans Kongelige Maiestet, til megen forargelse oc ont at forekomme, gived haver, høyligen skaares: Endelig der de, formedelst forberørte aarsagers skyld paa Rettens Vegne eder formeente, efter Kongelige bogstaver, at betrede pre-dickestolon, skal I dog mutvilligen saadant paa Rettens Vegne

giorde forbud tiit oc ofte imod gaaed, som den der huercken høy eller nedrig Ret acter, u-anseet I icke literas attestationis skal have fremviist. Huorfore velbe^{te} Her Poul Ancker nu schriftligen haver vered en stefning over eder begierendes, huilcken vi hannem icke billigen kunde benecte. Thi stefne vi eder for^{ne} Laurits Christenssøn Studiosum at møde i egen person for os i Rette i Kiøbenhavn paa vores Consistorio den siette uges dag efter ad denne Universitets stefning er bleven eder louligen forkyndt, om vind oc veirlig der til føyer sig, da at suare til for^{ne} Her Poul Anckers foregivende oc hans derom i Rette settelse, tagendes med eder samme tid eders attestatz oc dimiss, om I dennem haver, saa oc alt det, huor med I formener eder for hans beskylning oc tiltale at kunde louligen befrie; oc derpaa at undgielde huis leges oc constitutiones Academicæ samt andre Kongelige lover oc forordninger medføre. Huor efter I haver eder at rette, oc til for^{ne} tid for Retten at indstille, saa fremt I, efter Academicas constitutiones, icke exemplariter vil straffes. Kiøbenhavn den 15 December, aar 1659.

Sub Rectoris Sigillo.

Afskrift i Konsistoriets Domkoplbog 1656—63, Fol. 256.

11.

Klager fra de danske Præster i Kjøbenhavn over Søgningen til den tyske Kirke, 1662.

I Ny kirkehist. Saml. III, 221 findes meddelt et kongeligt aabent Brev af 24 Juli 1662, hvorved det paalægges Medlemmerne af de danske Sogne i Kjøbenhavn, som vilde holde sig til den tyske Kirke, at de ligefuldt skulde yde deres danske Præster det dem tilkommende Offer og anden Sognerettighed. Anledningen til denne Befaling var følgende Klage fra Præsterne i Kjøbenhavn, der formentlig fortjener at meddeles som et karakteristisk Aktstykke fra hin Tid til Vidnesbyrd om, hvor tillokkende Tydskheden var for alle dem, der vilde hæve sig lidt ud over Almuen.

Stormægtigste højbaarne Fyrste, allernaadigste Herre og Konning.

Vi underskrevne Pastores og Medtjenere til de tre Sognekirker i Kjøbenhavn, Vor Frue, Hellig Gejstes og S. Nicolai, ere højlig forårsagede denne vores ydmygeligste Begjæring for E. Kgl. Maj. i al Underdanighed at indlægge, anlangendes vore Sognes daglige og idelige Forringelse, idet at ganske mange Huse, og helst de bedste, som af Arildstid haver ligget til forskrevne Kirker og deres Betjentes Ophold, dennem er frakommen og dagligen afgaar, Sognene, Kirkerne og deres Betjente til største Præjudice, Skade og deres tillagte Indkomsters mærkelige Formindskelse, hvilket deraf forårsages, at en stor Del af de fornemmeste Gaarde i Sognene beboes af Folk, som søge den tydske Kirke, og under det Navn unddrager sig for hvis de Præsterne i det Sogn, de boer, efter Ordinansen ere pligtige. Det bliver af os i alle Maader upaakært, at fremmede og saa mange her bosiddendes ere, der ikke forstaa det danske Maal, for hvilke den Tjeneste alene er stiftet, lader sig af af de tydske Præster betjene, dog at os ikke vores af højlovlige Konninger i Danmark forundte Rettighed, Offer og Præstepenge fragaar, som vores Formænd af de Gaarde nydt have, eftersom de ligger i vores Sogne og ere lagte til vores Underholdning. Mens derforuden holder mange sig til den tydske Menighed, af hvilke endel er født af danske Forældre og opdragne i Danmark, baade Mand og Kvinde. Med en Del er det saaledes beskaffen, at Danske gifter sig med Tydske, og Tydske med Danske, af hvilke og de fleste i lige Maade søger den tydske Kirke, hvorover vi ganske intet nyder af dem, uden en ringe Ting til Præstepenge af nogle og Offer af to eller tre (hvis Velvillighed vi med Taknemmelighed erkjende), saa vi mister Præstepenge hos mange og Offer hos de fleste, og andre Accidentia (som der kunde falde ved Trolovelse, Vielse, Børnedaab, Begravelse) hos alle, hvorudi dog vores Underholdning og Indkomme for vores møjsommelige Tjeneste bestaar. Unseet vi haver haf

stor Aarsag forberørte vores Anliggende for lang Tid siden E. Kgl. Maj. underdanigst at lade insinuere, saa haver vi dog hellere, det længste muligt var, overbaaren. Men eftersom dette nu altfor mærkeligen og kjendeligen tager Overhaand (hvilket velvise Borgmestre og Raads Vidnesbyrd, som Stadens Lejlighed er bedst bekjendt, noksom skal declarere), nødes vi nu omsider dette for E. Kgl. Maj. at andrage, i den underdanige Forhaabning, at E. Kgl. Maj. vilde slig vores højfornøden og billig Angivende i Naade antage og behjærtige, og ved kongelig Forordning det naadigst derhen formaa, at danske Folk og de, der forstaa dansk Maal, forblive ved deres danske Sognekirker; og de andre tyske Folk bosiddende i vore Sogne, omskjønt de ville lade sig betjene med Ordens Hørelse og Sacramenternes Brug i den tyske Kirke, de dog til den Sognekirke, hvor deres Gaarde er liggendes, idetmindste med Offer og Præstepenget maa gjøre Sognerettighed. Naadigst anseendes, 1. at Ordinansen os dette for vort Arbejde og Tjeneste tilsiger. 2. Saafremt vi intet skulde nyde af de Gaarde, hvorudi de Folk bo, som søge den tyske Kirke, af hvilken de fleste ere Hovedgaarde i hvert Sogn og besiddes af Folk, der ere mest formuende, da blev der om en kort Tid fast ingen tilbage til de tre Hovedsogne uden den ringe Almue, som ved disse besværlige Tider er næsten forarmede og kommen af Brug og Næring. 3. Haver vi stor Umage mellem Aar og Dag at betjene deres Tyende i Skriftestolen, Sacramentets Uddelelse og i deres Sygdom, hvad det og er, Blodsot, Pestilentse etc. 4. Den tyske Præst maa ikke opbære af en Tydsk nogen Præstepenget, men er med et vist Salario, nemlig 400 Rdl. aarligen, af Hs. Kgl. Maj. aflagt, hvortil han plejer at have et Canonicat i Roskilde Capitel, paa det de andre Præster med deres Medtjenere (til hvilke der er ikke lagt saadan visse Løn for deres Tjeneste, undtagendes det ringe dem er tillagt for den besværlige Syvslags-Prædiken og Froprædiken, hvoraf intet eller lidet bekommes i disse onde Tider) skulde ikke miste noget af deres Rettighed hos de Folk, som bo i deres Sogne og søge den tyske Kirke.

Herpaa formode vi E. Kgl. Maj.^s naadigste Svar (etc.).
Kjøbenhavn d. 29 Januarii Anno 1662.

Eders Kongl. Majestæts

underdanigste Tjenere og tro Forbedere

Erick Oluffsen mpp.	Søffren Lauridtsen m. m.
Richart Nordthuus m. m.	Anders Hansen m. m.
Jens Jacobsøn m. m.	Michael Henrichsøn m. m.
Jørgen Nielsøn m. m.	Jens Christensen Fisker.

Orig. (skrevet med Mich. Henrichsens Haand) i Sjæl. Indlæg 1662.